2. Губарь В.М. Оптимизация сети и типы лечебно-профилактических учреждений в условиях сельского расселения: Дис. канд. арх. 18.00.02/Полт. ИСИ.- Полтава, 1989. - 303 с.
3. Губарь В.М., Наконечний В.В., Русін В.В. Транспортна математична модель задачі оптимального розміщення лікувальних закладів // III Міжнародна науково-методична конференція «Удосконалення підготовки спеціалістів», 27-30 травня 1998 р., Одеса, Україна: Матеріали конференції. НМА. ОДАБА. – Одеса. – 1998. – С. 239-241 (Модель розрахунку мережі лікувально-профілактичних закладів з розробкою програми для ПЕОМ)
4. Русін В.В. Формування мережі і типів лікувально-профілактичних закладів в сучасних умовах великого міста (на прикладі м. Полтави): Дис. канд. арх. 18.00.02 / Полтавський державний технічний університет імені Ю.Кондратюка. – Полтава, 2000. - 199 с.
5. Саркисов С.К. Вопросы оптимизации межселенной сети кооперированных общественных центров // Планировка и застройка сельских населенных мест: Межвузовский сб. научн. тр. - Куйбышев: Куйбышевский ИСИ. - 1983. – С. 18-27

О.О. ПЕРЕЦЬ
Полтавський національний технічний університет імені Юрія Кондратюка,
м. Полтава, Україна

Архітектурно-художня організація монастирських комплексів Полтавщини козацької доби

Описи укріплених міст та містечок Полтавщини XVII – XVIII ст. свідчать, що тогочасні містобудівельники, формуючи поселення різного типу, добирали таких композиційних засобів, аби максимально використати специфіку та живописні якості місцевого ландшафту, надати середовищу специфічного вигляду, зі своєрідними рисами, коли кожен раз по-новому втілювався та розвивався художній образ національного предметно-просторового середовища, проте найбільш цікавими та мальовничими середовищними комплексами козацької доби були монастирські ансамблі, які формувалися на протязі багатьох десятиліть та могли розташовуватися в містах або поза поселень. Створення цих високохудожніх архітектурних ансамблів ґрунтувалося на практичній доцільності, традиції, природному відчуттю ладу та супідрядності об'єктів будівництва та врахуванню природних показників. Планувальна структура монастирів визначалася топографічними, культовими (орієнтація за сторонами світу та склад будівель), господарськими факторами. До складу комплексів, крім культових, входили чисельні та різноманітні громадські споруди. Художній вид цих комплексів доповнювався спорудами військовозахисного характер – потужними фортечними стінами, вежами тощо [4, 74, 75].

Найстарішим монастирем Полтавщини вважається Красногірський Гадяцький Миколаївський монастир, заснований монахами з Правобережжя (вперше згадується 1442 р.), розташовувався за 6 верст на південь від Гадяча на горі Красній. Перша дерев'яна церква була зведена 1482 р. У XVIII ст. до монастирського комплексу входили три дерев'яні церкви: Миколаївська (1556 р.), трапезна Благовіщенська та надбрамна Різдва Богородиці [3, 89].

Пивогірський Миколаївський монастир (вперше згадується 1515 р.) – значний релігійно-політичний осередок козацтва, місце формування гайдамацьких загонів. Був розташований на схилі гори Пивиха (сягає 169 м над рівнем моря, площею 5 га), на лівому березі Дніпра. Місцевість, помережена глибокими ярами та балками, вкрита лісами. На горі розташовувалися потужні укріплення з кам'яною спостережною вежею козаків. У XVIII ст. на горі були споруджені дві монастирські церкви та ряд вітряків. 1772 р. було збудовано мурованні Антоніївську та Аннозачатіївську церкви, знищені пожежею 1774 р. У 1775 – 1777 рр. було зведено мурований Миколаївський собор та надбрамну дзвіницю під горою біля в'їзду до монастиря [2, 656].

Заснований 1600 р. у с. Густині, серед густих дубових лісів, Густинський Троїцький Прилуцький монастир, за розташуванням належав до групи монастирських комплексів, розміщених на пласкому рельєфі коло ріки (Рис.1-3). Первісно – дерев'яний, в 1670 – 1690 рр. монастир перетворюється на унікальний мурований ансамбль доби козацького бароко, що розвивався протягом XVIII ст. і справив значний вплив на культове будівництво Лівобережної України [4, 76].

На рівній місцині, монастирські стіни, в плані, утворювали просту, наближену до чотирикутника конфігурацію. Оборонні зубчасті мури з двоярусними аркадами, внутрішніми проходами й вузькими

бійницями, були оточені глибоким та широким ровом, що наповнювали води р. Удай. Головна північна брама являє собою складний комплекс споруд, з проїздом у першому ярусі й цервою св. Катерини, оточеною галереєю, на другому. Хід до храму влаштований у невеликій гранчастій башті. Західна брама має нижній ярус, поділений на три частини з проїздом у середині; у бічних – по три приміщення зі сходами в церкву св. Миколая на другому ярусі. Це був невеликий чотиристовповий однобанний храм. Східна брама, з хрещатою п'ятиверхою церквою св. Петра і Павла на другому ярусі – особливо цікава споруда, лаконічних форм (з могутніми кутовими лопатками й пластичним облямуванням вікон та ніш, виконаних у стилі київської архітектури) та важкуватим силуетом [1, 135, 137; 2, 223].

Головною домінантою комплексу є Троїцька церква, розташована на осі між північною та східною брамою. Це дев'ятидільна, хрещата, п'ятиверха церква – видатний твір української архітектури. У південно-східній частині монастиря було збудовано трапезну – найдавнішу пам'ятку XVII ст. цього типу [1, 137].

Вознесенський монастир в Переяславі теж належить до групи монастирських комплексів, розміщених на пласкому рельєфі, але це міський культовий ансамбль, який, в свій час, став основою для нового центру міста з новим головним майданом (рис.4). Кам'яний дев'ятидільний, однобанний собор (1695 – 1700 рр.) став головною домінантою міста, яку далеко видно з будь-якого боку на під'їзді до Переяслава. В 1753 – 1757 рр. на північний схід від собору було зведено одноповерхову видовжену будівлю Переяславської колегії. В 1770 – 1776 рр. на південь від собору спорудили мурована трьохярусну дзвіницю. Зі східного боку монастирської території було прибудовано довгий двоповерховий корпус з торговими рядами на першому поверсі та гуртожитком для бурсаків на другому. Монастирський комплекс являв живописний архітектурний ансамбль мурованих споруд. Вознесенський собор та трьохярусна дзвіниця стали не тільки головними монастирськими об'єктами, але збагатили силует усього міста, доповнюючи гру вертикальних мас у панорамі міського ландшафту [1, 71].

Мгарський Лубенський Спасо-Преображенський монастир заснований 1619 р., знаходиться за кілька кілометрів від Лубен у с. Мгар на правому березі р. Сули при впадінні до неї р. Ольшанки (рис.5). У другій половині XVII ст. монастир стає найбагатшим на Лівобережній Україні. За гетьмана І. Самойловича починається створення мурованого монастирського ансамблю. У 1684 – 1692 рр., на місці дерев'яної церкви споруджено кам'яний прямокутного плану, семибанний Спасо-Преображенський собор (арх. І. Баптист, М. Томашевський), 1688 р. збудовано мурована браму з церквою Михайла. У 1736 р. пожежа знищили дерев'яні споруди з Михайлівською цервою. Монастир довго відбудовувався. 1754 р. собор стає п'ятибанним, з фасадами пишно оздобленими ліпленими прикрасами. Близько того часу будуються келії. У 1785 р. зведено барокову мурована триярусну дзвіницю, яка стає необхідним компонентом монастирського комплексу, утворюючи важливо-необхідну композиційну вертикаль. У 1786 р. споруджено двоповерховий будинок ігумена [1, 393; 2, 526].

Прагнення створити довершений образ духовно наповненого національного архітектурного середовища грунтувалося на ретельній продуманості усіх складових Мгарського монастирського комплексу. Монастир було збудовано на високій горі, яка видається довгим коліном між р. Сулою та глибоким яром так, аби монументальний силует ансамблю добре сприймався на обрії, вже на виїзді із Лубен. Глибина середовищного художнього задуму пізнається при наближені до монастиря. Дорога, що спускається в балку і піднімається на гору, робить кілька поворотів, тому в міру наближення до Мгарського монастиря він сприймається з високих горбів, по різному з інших точок. Наприкінці шляху гора, яка на певний час закриває ансамбль, відходить у бік, відкриваючи наступну гору, що височіє над подорожнім, увінчана монастирськими будівлями з дзвіницею на чолі. Споруди невимушено виростають з пагорба м'яких обрисів. Неповторності комплексу надає вдало знайдене співвідношення розмірів собору до масиву гори, а пізніше споруджена дзвіниця, своєю вертикаллю, посилює героїчне звучання мгарського ансамблю[1, 393 – 397; 2, 526].

Багато у чому, з організацією Мгарського середовищного комплексу перегукується оригінальне вирішення ансамблю Полтавського Хрестоздвиженського монастиря, заснованого 1650 р. на відзначення перемоги над польськими загарбниками. Монастир розташовано на високій горі, яка врізується в долину р. Ворскли і відділяється від полтавської фортеці глибоким яром, яким тече р. Полтавка. В 1689 – 1709 рр. коштом гетьмана І. Мазепи споруджено мурований прямокутного плану, семибанний Хрестоздвиженський собор. В 1750 р. споруджено одноверху мурована трапезну Троїцьку церкву. У середині XVIII ст. було збудовано будинок ігумена. В 1786 р. зведено мурована чотириярусну дзвіницю (рис. 6 –11) [1, 435; 2, 778, 779, 780] .

Головні монастирські споруди розташовані вздовж вісі вододілу так, що їх висоти ритмічно узгоджуються з напрямком схилу, яким плато врізається у долину Ворскли. Монастирські споруди з усіх точок постають у найвигіднішому ракурсі. З мису полтавського городища найкраще видно, як візуалізується композиційна ідея середовища Хрестоздвиженського монастиря: за пружною дугою схилу неухильно зростає динаміка монастирської гори, яка спершу акцентується верхом трапезної церкви, потужно розвивається в верхах собору та концентрується у вертикалі дзвіниці. Ансамбль Хрестоздвиженського монастиря домінує у ландшафтній ситуації Полтави й околиць, середовищно втілюючи українську національну ідею.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК

1. Логвин Г.Н. По Україні. – К.: Мистецтво, 1968. – 464 с.
2. Полтавщина. Енциклопедичний довідник. (За ред. А. В. Кудрицького). – К.: УЕ, 1992. – 1024 с.
3. Полтавщина. Історичний нарис. – Полтава: Дивосвіт, 2005. – 592 с.
4. Цапенко М.П. Архитектура Левобережной Украины XVII – XVIII веков. Стройиздат. Москва, 1967. – 236 с.

И.Н. ЖУКОВСКИЙ, А.И. СЕРГИЕНКО, канд. техн. наук,
М.А. СЕРГИЕНКО
СП «Укрстройконструкция», г. Харьков, Украина

Оценка технического состояния железобетонных и каменных конструкций

Правильная оценка состояния существующих строительных конструкций зданий и сооружений (в дальнейшем изложении объектов) необходима не только для составления паспорта их технического состояния, но и при предполагаемой реконструкции объектов. Литература, в которой рассмотрены вопросы оценки состояния конструкций, в основном ведомственная и не доступна широкому кругу читателей. Для детального ознакомления инженеров, занимающихся обследованием строительных конструкций, с оценкой состояния конструкций, авторы статьи написали книгу «Обследование строительных конструкций и оценка их технического состояния» (Харьков: «ФОРТ», 2011, – 256 с.). Книга состоит из введения, десяти глав и заключения.

Введение. Книга написана на основании обобщения опыта, приобретенного авторами за время их почти 40-летней практической работы вначале в научной части института «Харьковский Промстройниипроект» (ХПСНИИП), а потом в ПСП «Укрстройонструкция» (УСК). В числе работ, выполненных в ХПСНИИП и в которых принимали участие авторы статьи, была и разработка технической документации по обследованию строительных конструкций [1, 2, 3]. В этой работе принимали участие московские институты НИИЖБ, ЦНИИПромзданий, ЦНИИСК им. Кучеренко, МИСИ, украинские институты НИИСК и Донецкий Промстройниипроект. Ведущим институтом по упомянутой работе был ХПСНИИП. Много материала в книге использовано из источников [1- 5].

Авторы долгое время работали (Жуковский И.Н.– 38 лет, Сергиенко А.И. – 20 лет) в научной части ХПСНИИП. В настоящее время они работают в ПСП Укрстройконструкция. Одним из направлений их работы в ХПСНИИП являлось (и является сейчас) обследование железобетонных, каменных, металлических и деревянных строительных конструкций. За время работы в ХПСНИИП авторы приняли участие (в большинстве случаев в качестве ведущих исполнителей) в обследовании более 700 объектов. Эти объекты были расположены в разных регионах Советского Союза. Они находились в Украине (в Харькове и Харьковской области– 370 объектов, Донбассе– 60, в других районах Украины – 222), в России (Комсомольск-на Амуре, Урал, Мурманск, Ленинград, Центральные районы, Новороссийск - всего 36 объектов), в Белоруссии (Минск– 2 объекта), в Казахстане (Актюбинск, Рудный– 6 объектов), в Молдавии (Рыбница – 1 объект). Обследовались объекты, относящиеся к следующим отраслям промышленности: черная металлургия – 25 объектов, цветная металлургия и производство ферросплавов – 15 , химия и коксохимия – 29 , машино- и приборостроение – 127 , цементная промышленность – 13 , предприятия стройиндустрии – 15, жилые и гражданские здания – 171, остальные объекты – около 350. При работе в ПСП Укрстройконструкция авторы провели обследование около 200 объектов, расположенных в Харькове и области, Крыму, Днепропетровской, Полтавской и Киевской областях. Кроме введения книга состоит из 10 глав и заключения, краткое содержание которых приводится ниже.